

Podníkejme

jinak
environmentální

Zpravodaj projektu Rodina a zaměstnání – inovace pro venkov

číslo 3

Vize

Koncem roku proběhla v Českých Budějovicích konference s tématem vize. Cílem bylo ukázat příklady schopných lidí napříč různými obory. Na pódiu se sešli zástupci podnikatelské sféry, neziskových organizací a samosprávy. Jejich úkolem bylo ukázat příklady fungujících projektů, které mají jasně definovanou vizi. Díky této akci jsem více začal přemýšlet, jestli něco jako vize opravdu může postrčit výkon firem a jiných organizací. Evidentně podle toho, co ukazovali řečníci to jde.

Nicméně vize ne nutně musejí končit pouze u jednotlivých organizací. A to je třeba si také uvědomit. Když si vzpomenu na loňskou cestu do britského Walesu na konferenci o sociálním a komunitním podnikání a podívám se na jejich úspěchy, zjistím, že tam mají vytvořenou společnou vizi pro celý region. Tam jsem pochopil, že i taková lokální národní hrdost může být součástí té vize. Velšané chtějí aby jejich region vzkvétal a prosperoval a to je ten společný cíl, za kterým jdou. Je to nadřazené všem ostatním prioritám a tento cíl může být i nadpisem pro projekty vedené organizací Planned.

Mohli bychom říct, že i náš region má podobné cíle? Pokud se zeptáme vedení

kraje, tak jistě dostaneme kladnou odpověď. Ale co když se zeptáme jednotlivých lidí Jihočeského kraje? Budou schopni nám dát podobnou odpověď? Je ale problém v myšlení lidí a nebo v prezentaci vedení kraje? Myslím, že ideální je hledat střed. Pokud lidé nebudou chápat svou práci jako přínos svému regionu a tedy prosperující region jako přínos pro sebe, a zároveň region nebude hrát roli sjednocujícího a podpůrného prvku, pak nám tu společné vize nikdy fungovat nebudou.

I jistě už všem známé vědro a lokální multiplikátor, neboli „plugging the leaks“, může fungovat až po pochopení, že jsme sice nezávislí, ale jeden bez druhého budeme žít jen těžce.

Nedávno jsem byl na setkání exministrů průmyslu a obchodu. Každého se ptali co by měla ČR udělat do budoucna aby byla úspěšnější. Klasicky se tam zmiňovali o investicích do vědy a výzkumu, do vzdělání, lepšího průmyslu a podobně. Jen exministr Grégr se vyslovil pro jasnou a jednotnou vizi, která nám může pomoci najít dobrý směr. Zní to nejspíš banálně, ale něco pravdy se v tom skrývá.

Jsmo schopni si to tedy uvědomit a pokusit se to změnit? Podle probíhajících projektů jsme, myslím, již na dobré cestě. Ale ještě toho máme dost před sebou. Neměli bychom zapomenout jednou za čas poodstoupit a zkontrolovat správný směr.

Jakub Plojhar

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Medailonek partnerů projektu

Kolem projektu se vytvořila docela dělná skupina, dalo by se říci přímo, dobrá parta. Stmelila nás asi nejvíce společná studijní cesta do Walesu, ale i práce na zajímavém projektu. Dovolte, abychom Vám některé členy našeho pracovního týmu blíže představili.

Ing. Eva Tarabová, Ph.D.

Kterou partner-skou organizace zastupujete?

Místní akční skupina Pomalší, o.p.s.
Jak dlouho pracujete v dané organizaci?

V organizaci pracuji od července 2011.

Kde jste dříve pracoval/a?

Než jsem ukončila doktorský studijní

program na Zemědělské fakultě JČU v ČB, působila jsem jako odborný asistent na Biologické fakultě JČU v ČB. Po úspěšné obhajobě doktorské práce jsem se konečně dostala k tomu, co jsem vystudovala – obecná zootechnika. Na nově otevřeném velkokapacitním kravínu jsem pracovala jako zootechnik. Po dvou letech pak přišla 1. dovolená u moře, následovalo první a pak i druhé dítě a bohužel i konec rodičovské dovolené.

A teď pár osobních otázek ☺

Jaké je Váš rodinný stav?

Jsem vdaná a mám tři děti – sedmiletou dceru Evičku, osmiletého syna

Vašíka a manžela Václava.

Váš osobní pohled na sociálním podnikání?

Sociální podnikání je vlastně všude okolo nás. Každé pracovní místo je tím, co od sociálního podnikání očekáváme – příležitosti k zaměstnání, uplatnění se ve společnosti, seberealizace. Záleží na úhlu pohledu, a jak s tím naložíme.

Životní MOTTO:

Stejně tam musíme všichni! ☺
nebo třeba

„To, co je za námi, a to, co je před námi, jsou drobnosti ve srovnání s tím, co je v nás“. O. W. Holmes

Mgr. Michal Jarolímek

Kterou partner-skou organizace zastupujete?

Pracuji pro Novohradskou občanskou společnost o.s., která je shodou okolností nositelem projektu, v jehož rámci je vydáván tento zpravodaj.

Jak dlouho pracujete v dané organizaci?

Novohradská občanská společnost o.s. je občanské sdružení (vlastně dnes již podle nového Občanského zákoníku spolek), které vzniklo v roce 1999. Tehdy jsem byl také u toho, takže mohu říci, že v této organizaci pracuji již téměř 15 let. Pravdou však je, že převážnou část této doby jsem pracoval na základě neplacené dobrovolné práce. Teprve až díky projektu Rodina a zaměstnání – inovace pro venkov mám v NOSce menší (35%) placený pracovní úvazek.

Kde jste dříve pracoval/a?

Vzhledem k tomu, že jsme pro NOSku pracoval buď neplaceně nebo v rozsahu menšího placeného úvazku, měl a dosud i mám jiné zaměstnání. Od roku 2005 jsem především zaměstnancem Jihočeské univerzity, konkrétně pak

Fakulty rybářství a ochrany vod. Zde se věnuji projektovému managementu od fáze sestavení projektů až po fázi jejich realizace, přičemž většina z nich je zaměřena na vzdělávání a vědecko-výzkumnou činnost.

A teď pár osobních otázek ☺

Jaké je Váš rodinný stav?

Jsem ženatý a mám tři syny.

Váš osobní pohled na sociálním podnikání?

Sociální podnikání je dnes často citovaný pojem. Je to aktivita, ke které mnozí vzhlíží s nadějí, že významně pomůže řešit řadu dnešních problémů v oblasti sociální, ekonomické i environmentální. Někdy mám však pocit, že pod pojmem sociální podnikání je míněna činnost, která sice přináší sociální a environmentální efekty pro společnost, ale výsledné hospodaření takového podniku se neobejde bez dotací, které dorovnávají jeho finanční ztrátu. Toto tedy není moje představa.

Pod pojmem sociální podnikání vnímám jakoukoliv hospodářskou činnost, která je vedena za účelem finančního zisku, ale současně je jejím provozovatelem kladen důraz i na to, aby ziskem byly rovněž sociální efekty pro komunitu, ve které se tato činnost uskutečňuje a environmentální efekty pro životní prostředí. Velmi zjednodušeně by se také dalo říci, že „ochuzuje“ sebe, aby

„obohatit“ komunitu a prostředí, ve kterém působí. Není proto až tak překvapující, že mezi subjekty, které provozují sociální podnikání, převažují ty zakládané z vůle komunity, tj. družstva, neziskové organizace, obce či jiné veřejnoprávní subjekty.

Základním cílem však vždy musí být udržitelnost založená na schopnosti získávat podnikatelskou činností minimálně takové zdroje, které pokryjí náklady. Nelze totiž dlouhodobě podnikat bez finančních zisků nebo dokonce se ztrátou. Dosahování sociálních a environmentálních efektů tak sice může být na úkor finančních zisků, ale nemělo by dojít k tomu, že budou dlouhodobě převažovat a táhnout podnikání do opakovaných finančních ztrát.

Životní MOTTO:

Přiznám se, že poprvé jsem se nad životním mottem zamyslel až po přečtení této otázky a musím říci, že neznám jasnou a konkrétní odpověď. V poslední době si například čím dál více uvědomuji, že není důležité pouze to, co děláme, ale především jak to děláme. Myslím si totiž, že dnešní hektická doba nás žene do kvantity, čímž pak logicky trpí kvalita. Takže možná tím mottem by mělo být „Méně je někdy více“.

Aktivity projektu

Lepení dř místní ekonomiky

Mám rád nové přístupy k řešení problémů venkovského prostoru a vítám každou příležitost, při které mám možnost se s takovými postupy seznámit a osvojit si je. Na semináři se zástupci místní akční skupiny PLANED z Walesu, který se konal v říjnu loňského roku v penzionu Vráž u Trhových Svinů, jsem nebyl nováčkem. A metody, které nám tu nabídli, byly opět kreativní a přínosné.

„Co jste nakupoval minulý týden?“
 „... a já ještě mírně přidušen domácí makovou buchtou to ze sebe sypu: „Jablečný mošt, proutěný košík a náušnice z dílny místní výtvarnice pro dceru.“ Většinou toho moc nenakupuji, ale zrovna minulý týden jsem byl aktivní na trhu, co pořádali naši zahrádkáři. Facilitátorka z welské místní akční skupiny PLANED zaznamenává můj nákup přímo do středu terče namalovaného na flipchartu. Italské boty, čínský česnek ani mléko v krabici střed terče nezasáhly.

A facilitátorka pokračuje dál: „Představte si místní ekonomiku - jako vědro, které je plné dř, ale my ho potřebujeme naplnit vodou. Aby vědro vodu udrželo, musíme díry zalepit. Z místní ekonomiky,

stejně jako voda z děravého vědra, utíkají peníze za nákup zboží a služeb, které v místě nikdo nenabízí. Teprve když je vědro plné, když jsou díry zalepeny, když místní lidé pochopí, že na opravě děravého vědra musí zapracovat (nejlépe společně), ekonomika vzkvétá.“

Po tomto prologu se naše pracovní skupina zamýšlela nad tím, co všechno by se dalo udělat pro to, abychom zavlažili saharskou poušť. I zde se jako u „děravého vědra“ jednalo o metaforu, kdy se pod vyprahlou písčitou pustinou skrývá zdecimovaná místní ekonomika. Blahodárnou vodou jsou myšleny finanční prostředky, bez kterých totiž nelze místní ekonomiku ani zlepšit ani posílit.

Protože MAS Krajina srdce realizovala

již několik projektů spolupráce zaměřených na pěstování a zpracování ovoce, snažíme se do té naší „sahary“ přivést peníze právě z místních sadů, ovocných alejí a zahrad. Sušení, moštování, pálení, prodej ovoce ale i stromků, hnojiv a postřiků, organizování exkurzí a pořádání kurzů zaměřených na problematiku pěstování ovocných dřevin a zpracování ovoce, chov včel a prodej medu... a ještě na mnoho dalších možnosti jsme při tom „zavlažování“ vyprahlé a strádající „pouště“ přišli. ... a teď nás už čeká jen maličkost – všechny tyhle nápady a myšlenky, co jsme si zaznamenali, doma zrealizovat ...

Pohledem
účastníka

Petr Hienl

MAS Krajina srdce

Je možné rozvíjet sociální podnikání na venkově?

V rámci projektu Rodina a zaměstnání, inovace pro venkov jsme se pokusili analyzovat příležitosti pro rozvoj sociálního podnikání v konkrétním území MAS Sdružení Růže. Zaměřili jsme se na současný stav sociálního podnikání (dále SP) a jeho různých forem v území, hledali jsme, které místní zdroje nejsou ještě plně využity a mohly by být příležitostí pro vznik nového sociálního podniku. Vodítkem pro definování SP nám byl koncept společnosti TESSEA, která klade důraz na trojí prospěch SP a to prospěch sociální, ekonomický i environmentální.

Ve venkovském prostředí sociální prospěch spatřujeme zejména v iniciativě občanů při založení konkrétního podniku, v přednostním zaměstnávání místních lidí, zaměstnávání lidí dlouhodobě nezaměstnaných či zdravotně hendikepovaných a v demokratickém rozhodování ve firmě.

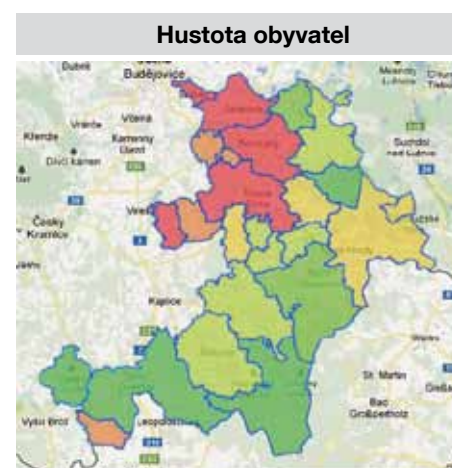
Ekonomický prospěch vidíme ve vlastnictví firmy místními subjekty, popřípadě místní komunitou, které zaručí finanční přínos do místní ekonomiky a ve využití zisku pro další rozvoj firmy, popřípadě na jiné projekty ve prospěch místní komunity.

Environmentální prospěch spatřujeme ve zpracování místních přírodních i antropogenních zdrojů v místě bez zvýšených nároků na transport, s ohledem

na zdraví lidí i kvalitu životního prostředí v místě a přednostně pro potřeby místní

komunity.

MAS Sdružení Růže je tvořeno

Gradient od zelené přes oranžovou k červené představuje nárůst hodnot.

správním územím 25 obcí s více než 28 tis. obyvatel. Rozkládá se od samého okraje krajského města (České Budějovice) až po státní hranici a Rakouskem. Zhruba 45% území pokrývají lesy, což je více, než je v území zemědělsky obhospodařované půdy. Území má vysoký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu, nachází se však mezi „atraktivnějšími“ oblastmi, jako je Šumava, Třeboňsko a Lipensko.

Z demografického hlediska je území dosud významně poznamenáno poválečným odsunem německy mluvícího obyvatelstva, dlouhodobou existencí uzavřeného pohraničního pásma a novým dosídlením území.

Zejména v jižní části území přetrvává relativně vysoká nezaměstnanost. I když Úřad práce eviduje vysokou nabídku pracovních míst, jejich struktura se nepotkává s dovednostmi nezaměstnaných, problémem je také špatná dostupnost center, kde se místa nabízejí.

V regionu není žádná firma s počtem zaměstnanců nad 100. Působí zde řada spíše malých a mikropodniků.

V rámci analýzy jsme v regionu hledali podniky, které vykazují alespoň některé rysy SP.

Zde nejaktivnější jsou obce, které však z definice SP nemohou být označeny jako sociální podnik. Řada obcí využívá v hojné míře zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných pro veřejně prospěšné práce, zakládá vlastní Technické služby, které se věnují údržbě zeleně, lesnímu hospodářství i jiným činnostem ve prospěch obce. Některé zakládají vlastní výtopy, kompostárny, provozují skládky, poskytují ubytování.

Zisk z tohoto podnikání, které je příležitostí pro zaměstnání místní obyvatel, obohacují rozpočet obce.

Jako klasický SP v regionu působí Nazaret, o.s. a Domeček, o.s., které provozují terapeutické dílny a poskytují pracovní místa hendikepovaným. Zajímavou aktivitou je neformální sdružení dobrovolníků, kteří v Nových Hradech provozují obchůdek Poetika (viz předchozí zpravodaj), kde prodávají výrobky místních řemeslníků.

Z podnikatelských subjektů je třeba zmínit pobočku Výrobního družstva invalidů v Borovanech. Zajímavým fenoménem je rozdílný postoj místních malých firem a v území existujících poboček velkých národních zahraničních

i nadnárodních firem ke sponzorování činnosti místních spolků, spolkových akcí apod. Zde je jasnější vstřícnost „domácích“. Tyto firmy také častěji nabízejí letní brigády mládeži.

V regionu existují také místní firmy, které nad rámec svých podnikatelských ziskových priorit se věnují činnostem „neziskovým“ až ztrátovým ve prospěch místních obyvatel (ZOD Borovany, Bemagro a.s. – produkce drůbeže, vajec, mléka ze dvora, kompostování zeleně (odpadu) pro obec, aj.)

Na venkově stále přetrvává komunitní vlastnictví bytů v malém rozsahu (téměř nepozorováno a neoceňováno). Zejména tradiční spolky vlastní menší objekty, zpravidla klubovny, na jejichž stavbě se podíleli nebo jim byly v historii obcí přenechány. Tyto stavby bývají občas pronajímány ve prospěch finanční udržitelnosti spolku (myslivci, rybáři, hasiči, sportovci aj.).

Pro zvážení možnosti založení nového SP v území jsme se nejprve inspirovali činnostmi jiných, již existujících SP v ČR. Vycházeli jsme z toho, že vzhledem k místně omezené působnosti SP by neměla hrozit jejich vzájemná konkurence. Z analýzy existujících SP však vyplývá, že většinou se věnují činnostem vázaným na městské prostředí (kde je dostatek klientely), nebo činnostem, které v našem regionu převzaly obce (péče o zeleň..).

Zaměřili jsme se tedy obecně na analýzu zdrojů, které jsou na venkově k dispozici, a bylo by možné je pro rozvoj SP v regionu využít. Zaměřili jsme se také na analýzu nevyužitých příležitostí, toků peněz, které vynakládáme za nákup zboží i služeb mimo region a které bychom (snad) byli schopni i generovat v regionu.

Významným zdrojem, respektive příležitostí pro rozvoj sociálního podnikání může být i zpracování odpadu, nebo poskytování alternativních forem služeb ostatním členům komunity. Mnozí lidé na venkově žijící pracují ve městě a díky dojíždění mají méně času na péči o domácnost, zahradu, hroby aj. než lidé žijící ve městech.

Zjistili jsme také, že ačkoliv žijeme ve velmi lesnatém regionu, využívá k biomasy pro vytápění je pouze třetina domácností a jen zlomek obcí.

Zjistili jsme, že v našem venkovském regionu existují dosud nevyužitá, nebo

málo využitá příležitosti pro podnikání, které by mohly být i příležitostí pro založení sociálního podniku. Jsou to tyto služby nebo výroby:

Odborné služby:

Oblast zadávání veřejných zakázek – pomoc se zpracováním nabídek a „uschoňování“ místních dodavatelů i formou jejich sdružování

Poradenství pro úspory energií, výměnu kotlů apod. (Zelená úsporám)

Služby:

Sdílená doprava, regionální přeprava

Péče o krajinu

Služby pro cestovní ruch - rozvoj průvodcovských služeb, systému ambasadů (místních znalců dostupných pro turisty)

Obnova tradice letních bytů pro obyvatele blízkého krajského města

Zpracování biologického odpadu

Třídění odpadního textilu

Vyklízecí služba (pozůstalosti...) a opravy, prodej použitého zařízení, vybavení (bazar)

Služby vytiženým sousedům (úklid, péče o dům, zahradu, hroby...), prádelna

Péče o děti, seniory – mimo režim sociálních služeb

Zprostředkování prodeje výpěstků, přebytků (výkup, odbytové družstvo)

Výroba:

Družstevní hospodaření v lesích, palivové dříví, místní energetické využití biomasy

Pěstování zeleniny pro místní potřeby (využití odpadního tepla bioplynových stanic..)

OZE pro energetické potřeby domácností

Sběr a zpracování ovoce (i lesní plodů)

Výroba potravin

Ne všechny uvedené oblasti jsou vhodné pro založení sociálního podniku, věříme však, že tento soupis může být inspirací pro současné i začínající podnikatele a že naše práce povede k rozvoji podnikání všeho typu v našem regionu.

Zuzana Guthová

Konference „Jihočeský venkov 2013“ o družstevnictví

Využili jsme přítomnosti zahraničních lektorů v našem regionu a zapojili je do programu konference Jihočeský venkov 2013, kterou jsme pořádali pro Celostátní síť pro venkov Jihočeského kraje.

Jedním z témat, které zaznělo na konferenci, bylo družstevnictví a komunitní podnikání.

S historií družstevnictví nejen v Čechách, ale i celé Evropy seznámil přítomné Mgr. Jiří Guth. Velice se nám líbilo heslo Cyrilla Kampelíka, zakladatele sítě venkovských kampeliček: „Co jednomu nemožno, to všem dohromady snadno“, které u nás vznikaly už v druhé polovině 19. století.

Seznámili jsme se s historií vzniku i působením Lesního družstva obcí Přídolí, nekonvenčním projektem pro sdílenou dopravu „Autonapůl“ z Brna i se zajímavým zhodnocením nadačního jmění formou investic do obnovitelných zdrojů energie. Nadace Veronica využívá této investice ve prospěch ekologických projektů, které z výnosů vlastní solární elektrárny každoročně podporuje.

Pan Mike Williams z Walesu nás seznámil se systémem podpory družstevnictví ve Walesu.

Zde existuje silná Asociace družstev, které působí jako servisní organizace. Novým družstvům pomáhá se sestavením stanov, podnikatelského plánu, facilituje setkání členů i podporuje dotační politiku státu ve prospěch družstevnictví.

Druhá lektorka z Walesu, paní Sarah Hughes, představila několik konkrétních projektů komunitních družstev, které byly založeny pro podporu místních komunit a místní ekonomiky. O některých z nich jsme psali v minulém zpravodaji.

Zuzana Guthová

Na venkově musíme začít myslet jinak

Udělám téměř cokoli proto, abych se v žádném případě nenudil. I proto jsem se odstěhoval na venkov a zcela dobrovolně přijal životní styl, který obnáší plné pracovní nasezení „od slunka do slunka“, zapojil jsem se do práce pro mikroregion, pomáhám MASce, píši strategie a projekty ... snažím se, aby se na tom mém venkově žilo lidem lépe... s trochou naivity říkám: „Rozvoj venkova se stal mým osudem“.

Pohledem
účastníka

NECHTĚLO SE MI...

Času mám pořád málo a tak pečlivě vážím, kam vyrazím, abych načerpal nové podněty a poznatky pro moji práci. Vždy po žních se roztrhne pytel s pozvánkami na různé vzdělávací akce. A teď babo rad... co už jsem musel sníst chlebičku a odmítnout šálků kávy ... a co prázdné slámy bylo již na obdobných akcích vymláčeno... nebude lepší zůstat doma a dělat dříví na zimu nebo mírně snížit hladinu různých nedodělků, závazků a dalších papírových restů?

Nakonec jsem přípravu paliva i papírové nedodělky odsunul stranou... ono se

to taky nezblázní, ne? A s moji obdobně regionálním rozvojem postiženou drahou polovičkou nasedl do vozu a vyrazili z našeho Františkova do penzionu Vráž u Trhových Svinů na konferenci Jihočeský venkov 2013.

DEJTE VYDĚLAT SOUSEDŮVI

Michal Arnošt z MAS Nepomucko se zabýval multiplikačním efektem. Je potřeba otáčet korunu v místě tak dlouho, jak to jen je možné. Čím víckrát kačku otočíme, tím bohatší budeme my i náš region. To má logiku a měli by se tak chovat všichni místní spotřebitelé - obyvatelé,

obce, firmy nebo neziskovky - jde prostě o to nakupovat přednostně v místních obchodech a u místních dodavatelů služeb. V Čechách, kde ctíme heslo „nedat vydělat - a to zejména NE sousedovi“, je to tedy velmi odvážná pobídka, ale když se to bude říkat nahlas a často, tak se třeba něco zlomí...a tomu sousedovi vydělat dáme.

Pan starosta Štěpánek z Městysu Přídolí mne nadchnul svým vyprávěním, jak si spolu s dalšími obcemi založili lesní družstvo, v rámci kterého využívají nejen obecní lesy ale už i louky a pasou na nich masný skot. Vesele čerpají dotace

a zhodnocují obecní majetek, aniž by ho museli pronajmout či dokonce prodat nějakým novodobým zemědělským baronům třeba z Prahy.

CO JEDNOMU NEMOŽNO...

Družstevnictví bylo jakýmsi leitmotivem této konference.. „Cože, že nám tady budou něco povídat o družstevnictví, a mírně se mi zatmělo při vzpomínce na to, jak neblaze poznamenalo rozorávání mezí venkovskou krajinu i lidi,“ ale mé zděšení se přeci jen rozplynulo při přednášce Jiřího Gutha, který neváhal zajít proti proudu historie až ke Kampelíkovi a jeho venkovským peněžním ústavům, aby vysvětlil pravý význam hesla „Co jednomu nemožno, to všem dohromady snadno“.

O úloze družstevnictví hovořil Mike Williams, který se zakládáním družstevních podniků ve Walesu (UK) typu hospoda, uhelný důl apod. již léta zabývá. Jeho kolegyně z waleské místní akční skupiny PLANED potom uvedla i další možné

příklady sociálního podnikání v takových oborech jako je hlídání dětí, obnovitelné zdroje energie, poskytování bydlení, recyklace odpadu..a když jsem se ještě navečer zúčastnil projednávání o založení komunitního pivovárku v Borovanech, tak jsem najednou zjistil, že jsem se myšlenkově posunul a podstatně snáze jsem začal nacházet řešení pro letité problémy, se kterými se na území MAS Krajina srdce setkáváme.

... A NAKONEC JSEM BYL RÁD!

Když jsem se vracel z téhle konference nemlátil jsem, jak se mi to stává, vzteky (frustrován nad promarněným časem) do volantu, naopak – cítil jsem v sobě klid a mír (manželka byla také spokojená s mým stavem, nesnáší totiž, když mlátím do volantu)... a těšil jsem se, jak ten balík informací, co si z Novohradských Hor přivážím, rozbalím doma, na mikroregionu, v masce...

Petr Hienl

MAS Krajina srdce

Stáže do Walsu

Máte zájem se podílet na rozvoji Našeho _ Vašeho území? Chtěli byste podnikat, pomáhat, tvořit a možná i trochu měnit chápání lidí kolem Vás v souladu s principy sociálního podnikání? Víte v čem podnikat, ale nejste si jisti jak?

V rámci projektu OPLZZZ „Rodina a zaměstnání – inovace pro venkov na podporu sociálního podnikání Vás můžeme poslat na 4 dny do Walesu. Seznámíte se zde s chodem konkrétního sociálního podniku v oboru, ve kterém byste i Vy chtěli podnikat. Získáte tak dobrý start pro Vaše podnikání, zdokonalíte jazyk a možná získáte přátele na celý život. No a na oplátku pro nás vypracujete rámcový podnikatelský záměr pro danou oblast na rozjezd sociálního podnikání.

Sociální podnikání - reálná šance nebo falešná vidina spásy?

V posledním desetiletí se stále častěji střetáváme s fenoménem sociálního podnikání. Je to jako s mnoha jinými tématy – všichni o tom mluví, ale nikdo nepřiznává, že vlastně neví co to je a kde se to tu vzalo. Pojdme se na sociální podnik podívat zblízka, z různých úhlů, bez politické korektnosti a bez servítků.

ANI RYBA ANI RAK, ANEB COSI MEZI NEZISKOVKOU A PODNIKEM

Mnozí si „sociální podnik“ představují pouze jako podnik, v němž jsou zaměstnaní lidé s postižením. Jenže to je úplně stejné, jako kdybychom si pod pojmem „vozidlo“ vybavili vždy jen jednu jedinou konkrétní značku a konkrétní typ auta, třeba Škoda MB100. Ale „vozidlem“ může být cokoli, co někoho nebo něco dokáže vézt, tedy třeba i drážní drezína. No, a právě s výkladem pojmu „sociální podnik“ jsme v podobné situaci, protože sociálním podnikem se v nejširším pojetí rozumí taková organizace, která má vytčeny dva existenční účely, jež ve svých prioritách staví na stejnou úroveň. A těmi účely¹ jsou na jedné straně podnikání s cílem produkovat zisk a straně druhé naplňování nějakého společensky prospěšného (tj. sociálního) cíle.

Konvenční představa o podnikání je, že

Ve chráněné dílně spolku OKNA v Jindřichově Hradci zatím zaujali vyčkávací pozici a do transformace na sociální podnik se nehrnou, protože by přišli o podporu dobrovolnického programu. Zákon o dobrovolnické službě totiž pojmy jako sociální podnik, sociální družstvo a ústav nezná.

se jedná o: „soustavnou činnost za účelem vytváření zisku prostřednictvím směny produktů či služeb na trhu, přičemž podniky si na trhu vzájemně konkurují“. Přitom podnikatel staví na první místo svůj individuální užitek, který má podobu zisku, a kterého se dostává tím, že směnou dosahuje

vyšších výnosů než nákladů. A protože si, jak už bylo zmíněno, konkuruje s ostatními, je trvale pod tlakem, a nechce-li v soutěži s konkurencí prohrát (a tím pádem zkrachovat), ale chce-li dosáhnout alespoň remízy (tj. nějak se o poptávku podělit s konkurencí) nebo vítězství (tj. získat na trhu

¹ Účelem se v tomto případě rozumí odpověď na otázku: „Proč je organizace zřízena?“

výsadní postavení), musí dosahovat v porovnání s konkurenčními podniky minimálně srovnatelné, nejlépe však vyšší ekonomické efektivity, anebo si musí najít nějakou jinou konkurenční výhodu.

U společensky prospěšného cíle je očekáváno naplnění nějakého veřejného zájmu, v případě sociálního podnikání jde zpravidla o kompenzaci nějakého tržního selhání, například bývá častým cílem začlenění osob znevýhodněných na trhu práce², zmírňování regionálních nerovností³ či poskytování určitých služeb, které se podnikatelským subjektům nevyplatí nabízet, anebo tyto služby mají charakter služeb veřejných⁴. Na první místo je stavěn prospěch společenství jako celku (nebo prospěch určité části společnosti, jejíž začlenění či podpora jsou ve svém výsledku prospěšné všem). Společensky prospěšné cíle obvykle nelze nabízet prostřednictvím tržní směny⁵, přínosy je obtížné vyjádřit v peněžních jednotkách, takže operovat se ziskem nemá smysl, a tudíž ani nelze dosahovat ekonomické efektivity. Zpravidla není s kým soutěžit, protože namísto soutěže jsou prioritní rovnost příležitostí, spravedlnost, spolupráce a partnerství. Proto plnění společensky prospěšných cílů garantuje veřejný sektor nebo o jejich naplnění usilují neziskové organizace.

Z těchto charakteristik lze odvodit, že sociální podnik se ocitá ve schizofrenní roli, dualita účelů v sobě nese určité komplikace, sociální podnik je na tom analogicky stejně jako rozdvojená osobnost – má problémy se sebeurčením, není si jist, které „já“ je to opravdové. Sociální podnik se musí dokázat vypořádat s dvojí identitou – na jedné straně se chce pasovat mezi dravé podniky, na druhé straně se chce chovat jako smířlivá neziskovka. Na jedné straně individuální zájem, na straně druhé veřejný zájem. Na jedné straně snaha produkovat zisk (který plodí nerovnosti), na

straně druhé snaha dosahovat rovnosti a spravedlnosti. Lze obojí skloubit dohromady anebo bude sociální podnik jen budoucí učebnicovou demonstrací věčného souboje protikladů?

KDE NEFUNGUJE TRH ANI STÁT, ANEB RENESANCE SOCIÁLNÍ EKONOMIKY

Současný pohled na subjekty sociální ekonomiky je takový, že jejich úlohou je napravovat tzv. tržní a vládní selhání. Jak už bylo naznačeno, trh je kolbiště, kde spolu všichni soutěží⁶. A čím více je soutěžících, tím větší je nepoměr mezi vítězi a poraženými. Někteří v soutěži vyhrájí, většina prohraje a mnozí se z různých důvodů do soutěže ani nezapojí, protože nedosáhnou ani na startovní čáru. Ty první řadíme do skupiny úspěšných, ty druhé do skupiny ohrožených a ty třetí, jež nedostali ani příležitost, do skupiny postižených sociální exkluzí – tedy mezi vyloučené. I takto lze popsat jednu z forem tržního selhání.

Úlohou „vládního“ sektoru, potažmo státu a regionálních a lokálních samospráv, je zmírňování dopadů selhání (či případné absence) trhu. Zejména proto stát vybírá daně a redistribuuje výnosy z jejich výběru. Pokud bychom na tuto hru nepřistoupili, riskovali bychom porušení sociálního smíru, což by mohlo vyústit až v otevřený konflikt, kdy by se ti, kdož se stali frustrovanými a vyloučenými začali domáhat zdrojů nezbytných pro jejich existenci násilím. Takže pokud onen vládní sektor dostatečně neuspokojí potřeby těch, které zasáhly dopady tržních selhání, je velmi pravděpodobné, že tito lidé se a/ sami chopí moci, b/ budou hledat způsoby, jak své potřeby vyvolané selháními trhu uspokojit jinak. A to je přesně ten moment, kdy je vytvořen prostor pro existenci sociální ekonomiky. V aktuálně platném schématu národního hospodářství bychom proto sociální ekonomiku našli v prostoru mezi ziskovým, veřejným a neziskovým sektorem, kde vyplňuje jakousi přechodovou zónu. Mezi subjekty sociální ekonomiky jsou zařazovány i sociální podniky.

Toliko tedy redukováný pohled na současnou úlohu sektorů národního hospodářství.

Na sociální ekonomiku se lze podívat také z jiného úhlu. Jaké instituce v historii lidstva eliminovaly dopady neúspěchu v té

Seminář: „sociální podniky v praxi na území Jihočeského kraje“

2. dubna 2014 se uskuteční výjezdní seminář za příklady dobré praxe v oblasti sociálního podnikání na území Jihočeského kraje

Jak se podniká v této oblasti? Dá se obstát v konkurenčním prostředí? S jakými problémy se potýkají zaměstnavatelé? Doráží efektivně využívat potenciál zaměstnanců, zdroje a prostředky?

Zahraniční účastníci z partnerské organizace PLANED z Walsu se během semináře seznámí s konkrétními podniky v našem území a v rámci diskuze se pokusíme zjistit jak aplikovat konkrétní dobré příklady ze zahraničí na naše území, popřípadě obráceně.

Účast na semináři včetně stravování zdarma,

Bližší informace:

M. Chytrová: 608 608 334, chytrova.magda@gmail.com,

Pořádá:

Novohradská občanská společnost ve spolupráci s MAS Sdružení Růže v rámci projektu „Rodina a zaměstnání – inovace pro venkov.“

nikdy nekončící soutěži o přežití, jejíž současnou podobu redukovanou na trh tak uctíváme? Kdo se ponejprv postaral o děti, starce, nemocné a práce neschopné? Především to tradičně byla rodina, rodové společenství, venkovská a církevní komunita. Vícegenerační rodina žila pospolitě, děti se od malička učili sebeobsluze a řemeslům, každý se plně spolupodílel na zajišťování obživy, a nemohl-li již, neskončil pod mostem, ale na vejminku. Čím chudší rodina, tím více dětí, mj. proto, aby se rodiče zajistili pro případ nemohoucnosti a na starší. Přišla-li rodina o živitele, postarali se příbuzní nebo jej zastoupil kmotr. Zůstal-li osamocen někdo, kdo nebyl schopen práce, byl sice odkázán na milodary, ale obec mu umožnila bydlet v obecní pastoušce. A osvícenější majitel panství také pravděpodobně nenechal své poddané zcela na holičkách – jejich práce byla přeci

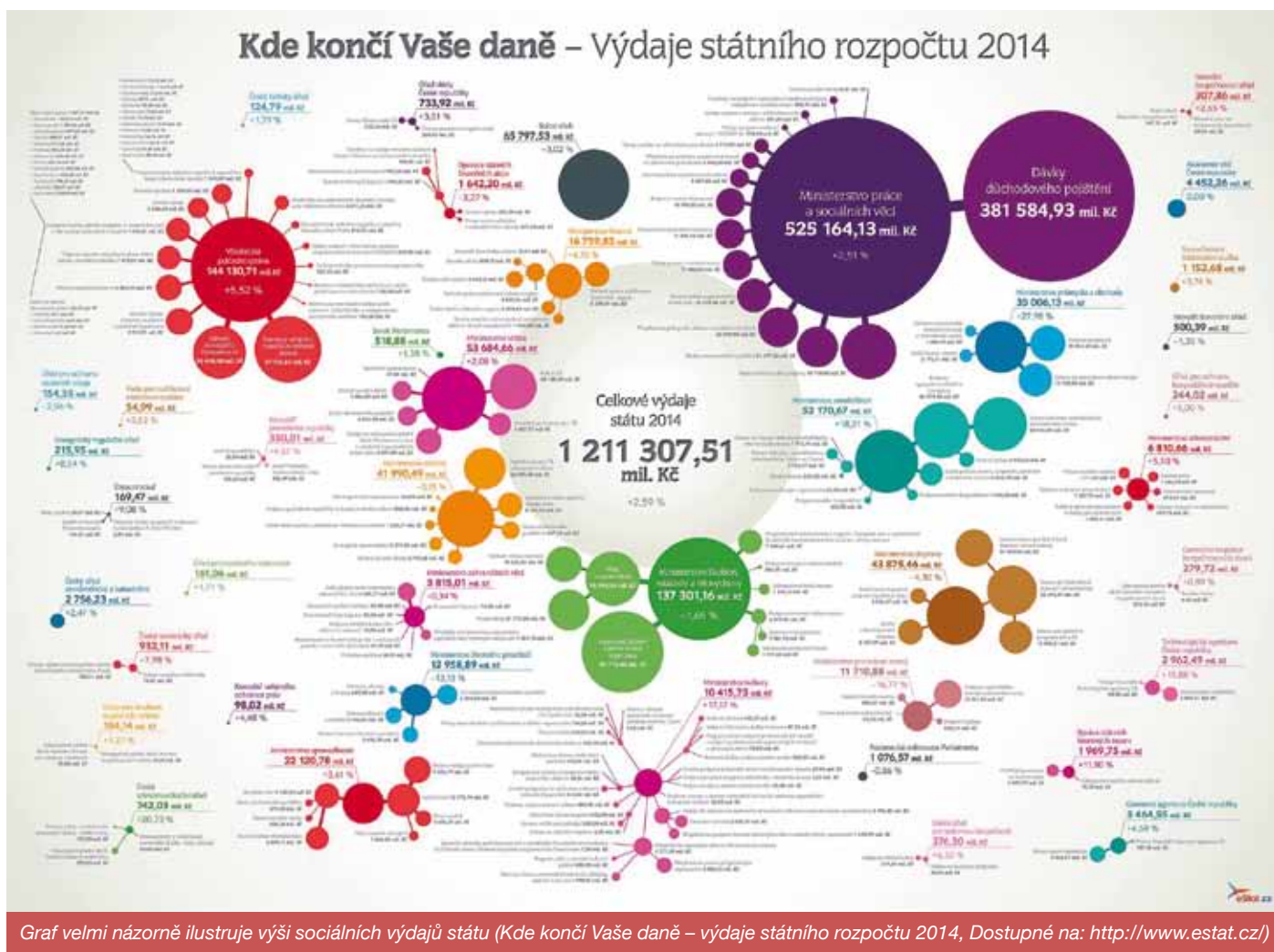
² Příčinou znevýhodnění může být celá řada překážek uplatnění na trhu práce, jako např.: zdravotní, mentální či fyzický handicap, nízký sociální status, absence vzdělání, jazyková bariéra, věk, etnický původ, chudoba, trestní minulost, nefunkční rodina, atd.

³ Příkladem tzv. regionálních disparit jsou např. ekonomické nerovnosti mezi venkovem a městy, strukturální nerovnosti, nerovnosti způsobené přírodními podmínkami, stavem životního prostředí či vyvolané nějakou katastrofickou situací, aj.

⁴ Příkladem může být třeba provozování venkovského obchodu, sociální služby, mateřské centrum, aj.

⁵ Buď spotřebitelé nemohou za službu zaplatit, nebo není možné či smysluplné vyloučit z užívání neplatiče (tzv. černé pasažéry).

⁶ Avšak nebýt této tržní soutěže, vývoj lidské civilizace by se patrně zastavil a, kdoví, patrně by lidstvo zaniklo.

Graf velmi názorně ilustruje výši sociálních výdajů státu (Kde končí Vaše daně – výdaje státního rozpočtu 2014, Dostupné na: <http://www.estat.cz/>)

významným zdrojem jeho obživy a bohatství. Významnou sociální roli sehrála i křesťanská víra, což je možné ilustrovat následujícími dvěma citáty: „Až budete ve své zemi sklízet obilí, nepožneš své pole až do samého kraje a nebudeš paběrkovat, co zbylo po žni. Ani svou vinici úplně nevyšbíráš, nebudeš na své vinici paběrkovat spadaná zrnka; ponecháš je pro zchudlého a pro hosta...“⁷, nebo: „Každého třetího roku odneseš všechny desátky ze své úrody toho roku a složíš je ve svých branách. I přijde léviíec, protože nemá s tebou podíl ani dědictví, a bezdomovec, sirotek a vdova, kteří žijí v tvých branách, a budou jíst dosyta, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, žehnal při každé práci, kterou bude tvá ruka konat.“⁸ Funkční pospolitost byla narušována jen událostmi, které ji svým rozsahem přesahovaly - války, epidemie, hladomory, ...

Za zlomový milník, který nastartoval proces vzniku sociální ekonomiky

v podobě, jak ji chápeme dnes, je možné považovat zrušení poddanství⁹. To, že byla poddaným dána možnost vykoupit půdu od vrchnosti, vedlo k setřetí rozdílů mezi panskou a poddanskou půdou. Poddaní tak získali možnost být soběstační, ale nově nabyté svobody na ně také přenesly více zodpovědnosti za vlastní život. Zrušení poddanství vedlo k osvobození pracovní síly, kterou tak nutně potřeboval pro svou existenci vznikající průmysl¹⁰. A protože ne každý měl dost na to, aby si pořídil vlastní pole, bylo dost těch, kteří se stali příslušníky nově se konstituující dělnické vrstvy... Migrace za prací do vznikajících manufaktur a továren nastartovala proces postupného rozpadu rodinné i komunitní

pospolitosti. V dělnických čtvrtích nebylo dost prostoru pro políčka, vícegenerační rodiny a vejminky. Dělníci se sice stali svobodnými, ale zpretrháním vztahů k půdě, rodině, tradici, venkovské komunitě a církevnímu společenství se stali zcela závislími na svých zaměstnavatelích. Když se ocitli v nouzi, už se o ně neměl kdo postarat. Přibyla kategorie nezaměstnaných a bezdomovců.

S tím, jak vznikaly nové potřeby a nové sociální problémy se začaly souběžně a spontánně objevovat i nové způsoby a formy řešení. V polovině 19. století vznikly spolky, družstva,... Stát se snažil udržet kontrolu na živelném procesem a tak zpětně vytvářel legislativní rámec pro jejich existenci. Tak se narodila sociální ekonomika. Subjekty sociální ekonomiky vznikaly spontánně, zdola, a proto nebyly schopné nést odpovědnost za řešení sociálních problémů, které s sebou industriální období přineslo. Po druhé světové válce na sebe plnou odpovědnost za řešení sociálních problémů v Evropě převzaly jednotlivé státy, čímž byla započata

7 Ekumenický překlad bible (Lv 19,9-10).

8 Ekumenický překlad bible (Dt 14,28-29).

9 V českých zemích se tak stalo 7. září 1848.

10 Ne náhodou byla kolébkou průmyslové revoluce ostrovní Anglie, protože právě kvůli ostrovnímu charakteru země zde došlo v porovnání s ostatními zeměmi kontinentu k dřívějšímu vyčerpání místních zdrojů, takže bylo nutné se poohlédnout po zdrojích jiných (především uhlí) a odtud (kolonie). Snadný přístup k moři umožnil mořeplavbu a kolonizaci, a ta zas umožnila kumulaci kapitálu tolik potřebného pro průmyslový způsob výroby.

éra, ve které byl uplatňován koncept tzv. sociálního státu. Sociální státy redistribuují značnou část svých příjmů na zmírňování sociálních dopadů, které tržně orientovaná společnost přináší. Organizace sociální ekonomiky byly postupně vytlačeny na pozadí, v českých zemích byla jejich existence skoro na půl století zcela potlačena komunistickou mocí.

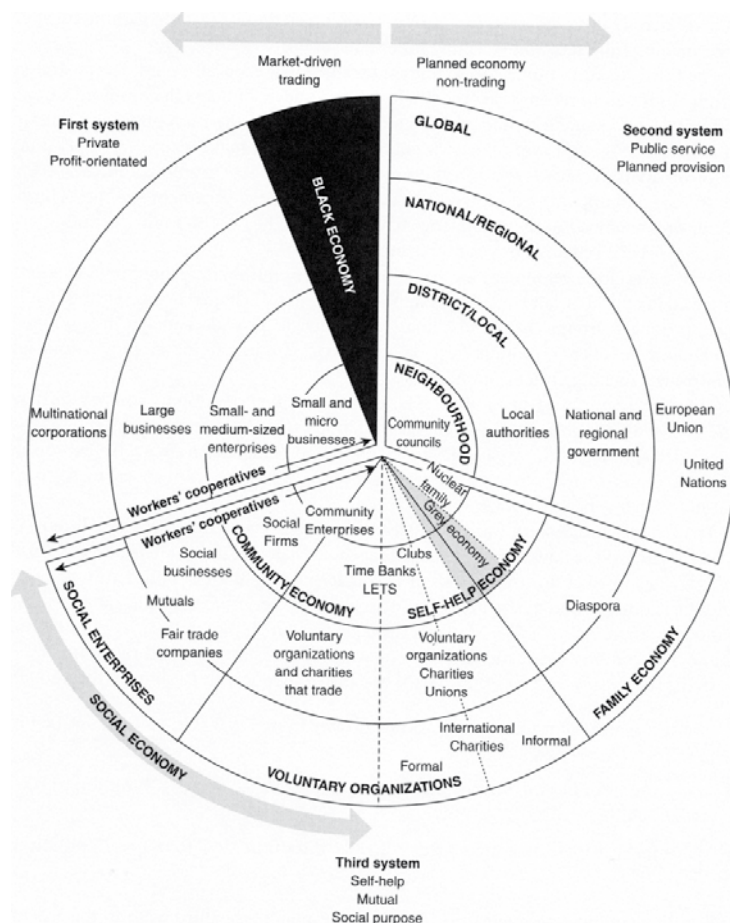
K zásadnímu obratu došlo v posledním desetiletí. Je mnoho důvodů, které vedly k tomu, že koncept sociálního státu postupně selhává. Náklady států na řešení sociálních problémů dosahují obřích rozměrů (viz ilustrace „Kde končí vaše daně“). Rozbor všech příčin a jevů ve všech souvislostech by zabral mnoho místa, proto jen ve zkratce:

Glorifikace trhu, ekonomického růstu a ekonomické efektivity, globalizace trhů, vyčerpání zdrojů, světová ekonomická krize a uplatňování tržních principů tam, kde by měla být podporována pospolitosť, vedou k neustálému rozevírání

nůžek mezi bohatými a chudými. Podniky přesouvají výrobu do zemí s levnější pracovní silou, přemisťují svá sídla do daňových rájů, aby unikly daňové povinnosti, anebo přesouvají daňové břemeno na konečné spotřebitele, místní podniky ztrácejí konkurenceschopnost, roste nezaměstnanost, roste cena surovin a energií, rostou životní náklady, přibýly exekuce a osobní bankroty, vytrácí se střední třída, přibývá lidí, kteří ocitli pod hranicí životního minima. Každý uvedený jev by si zasloužil obšírné vysvětlení... „Když jsme byli děti, stát se o nás postaral, když jsme byli studenti, stát se o nás postaral, když jsme byli nemocní, stát se o nás postaral, když přijdeme o práci, stát se o nás postará, až budeme staří, stát se o nás postará, když si budeme spořit na horší časy, tak o to přijdeme. Rodina, děti, manželství – to jsou jen starosti, nesvoboda a snížení komfortu.“ Tak takhle se na myšlení mnohých z nás podepsal konzumní životní styl a příliš štědrá ruka sociálního státu. Společnost

se atomizuje, přibývá lidí žijících „single“, protože je to pohodlnější. Mnozí podnikatelé si mnou ruce, je přeci lepší prodat dva vysavače dvěma domácnostem, než jeden do jedné společné... Mít a vychovávat děti je příliš drahé, v tržní společnosti je důležitější studium, kariéra, úspěch. Kdo má děti, je v takové soutěži znevýhodněn. Kdo nemá vyšší vzdělání, nedosáhne vidiny lepšího uplatnění na trhu práce. Studium na veřejných školách je bezplatné, kdo toho nevyužije, odsuzuje se ke společenskému zatracení... Takže ubývá dětí, posouvá se věk, kdy si je rodiče pořizují, roste počet studentů a prodlužuje se délka studia, mění se věková struktura obyvatelstva, populace stárne. Mění se poměr mezi těmi, kteří do veřejných rozpočtů a na sociální a zdravotní výdaje přispívají, a těmi, kteří je čerpají.

Státům dochází dech, a proto začínají znovu uvolňovat prostor sociální ekonomice. Situace je však zcela opačná, než v polovině 19. století. Státy se nesnaží dostat pod kontrolu spontánního všelikých organizací, jejich prostřednictvím lidé brali řešení problémů do vlastních rukou, ale naopak se snaží vznik organizací sociální ekonomiky iniciovat. Státy postupně upravují podmínky pro jejich existenci, deklarují nové cíle, formulují nové politiky, vyhlašují dotační programy na podporu sociálního podnikání, liberalizují poskytování sociálních služeb, legislativně zakotvují nové právní formy, podporují komunitní plánování, snaží se obnovit zmizelou pospolitosť. Dochází k renesanci sociální ekonomiky, nikoli však spontánně, ale s podporou států a se skrytou, ale místy už i otevřeně deklarovanou vírou, že cesta spásy byla nalezena. Vítejme tyto snahy, protože je nutné vrátit odpovědnost za vlastní životy zpět lidem do rukou, ale budme zároveň ostražití, neboť to, co vznikne uměle, nemusí být životaschopné ...

Příště:

Něco za něco, aneb sociální podnik je podnik s handicapem

Oázy v poušti, aneb podmínky pro sociální podnikání v Čechách

Jako kruhy na hladině, aneb sociální inovace na vzestupu

Nemusí pršet, hlavně když..., aneb financování davem

Pearceho schéma národního hospodářství s vymezením sektoru sociální ekonomiky. PEARCE, J. Social Enterprise in Anytown. London: Calouste Gulbenkian Foundation, 2003. Dostupné např. na: <http://www.socialeconomy-bcalberta.ca/social-economy/>

Jan Nový / VŠE v Praze,
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci
novyja@fm.vse.cz

Kde získat finanční prostředky pro založení sociálního podniku?

Sociální podniky jsou společnosti, které mají pozitivní sociální dopad a jejichž jediným cílem není maximalizovat zisk, ale zároveň si klást cíle sociální. Financovat lze takový podnik v zásadě několika způsoby: vlastními prostředky, granty, půjčkami a úvěry, příspěvky ze zákona o nezaměstnanosti, případně jinými zdroji, jako jsou sponzoři, investoři a další. Jaké jsou tedy konkrétní možnosti podpory v Jihočeském kraji?

Jednou z forem podpor podnikání je získání zvýhodněného financování. Jihočeští podnikatelé mají v tomto ohledu výhodu díky grantovým programům Jihočeského kraje. Ten ve spolupráci s Českomoravskou záruční a rozvojovou bankou podporuje získání zvýhodněného financování, prostřednictvím tzv. zvýhodněného regionálního úvěru pro podnikatelské subjekty v Jihočeském kraji. Drobní a malí podnikatelé budou již od března t.r. moci znovu požádat o úvěr až do výše 1 mil. Kč, resp. začínající podnikatelé bez podnikatelské historie do 500 tis. Kč, s pevnou úrokovou sazbou 4% p.a.

Jihočeský kraj podporuje mimoto také rozvoj malých podnikatelů ve vybraných regionech, konkrétně prostřednictvím dotačního grantového programu. Malí podnikatelé do pěti zaměstnanců s místem realizace podnikatelské činnosti na vybraném území Jihočeského kraje a v určených odvětvích mohou získat dotaci na pořízení nových či modernizovaných výrobních strojů, zařízení, odborného softwaru či různých technologií včetně environmentálně šetrných, dále při rekonstrukci a rozšiřování stávajících podnikatelských prostorů. Podmínkou tohoto

grantového programu je však již prokazatelná podnikatelská zkušenost, tzn., že program je určen pro podniky, které např. rozšiřují svou činnost či rozvíjejí své podnikání.

Důležitou oblastí podpory sociálního podnikání je aktivní politika zaměstnanosti, kterou realizují pracoviště Úřadu práce České republiky. Aktivní politika zaměstnanosti má několik nástrojů (mezi nejčastěji používané patří veřejně prospěšné práce – VPP a společensky účelná pracovní místa – SÚPM), díky nimž lze mimo jiné podpořit jak sociální podniky zaměstnávající osoby ze znevýhodněných skupin na trhu práce, tak i začínající podnikatele. Další formou podpory zahájení či rozšíření sociálního podnikání je nabídka rekvalifikačních kurzů, resp. možnosti tzv. zvolené rekvalifikace. Vedle výše uvedené podpory nabízí Úřad práce České republiky i poradenství k dané problematice.

V minulém roce bylo možné zaznamenat také iniciativy ze soukromého bankovního sektoru, konkrétně dvou bank, a to České spořitelny a Československé obchodní banky. V případě České spořitelny se jednalo o poskytování úvěru s cílem umožnit sociálním podnikatelům

a podnikům v České republice odpovídající financování jejich aktivit. ČSOB naopak v rámci grantového programu na podporu sociálního podnikání poskytovala finanční dotaci a odborné poradenství.

Nesmíme opomenout ještě jednu důležitou informaci, a to, že Česká republika v současné době připravuje celou řadu programů, díky kterým bude možné v období let 2014 – 2020 čerpat finanční prostředky ze Strukturálních fondů Evropské unie. Zde se nabízí, stejně tak jako tomu bylo doposud v rámci uplynulého programovacího období, celá řada oblastí podpor pro sociální podnikání v celém spektru jeho chápání. Jak tato podpora bude konkrétně vypadat, ještě nedokážeme říci. Jihočeská hospodářská komora bude i nadále tuto problematiku sledovat a je připravena již dnes konzultovat se zájemci možnosti týkající se jejich záměrů, tak i poskytovat poradenství související se založením podniku.

*Jihočeská hospodářská komora
Husova 9, 370 01 České Budějovice
Tel.: 387 699 317, info@jhk.cz,
www.jhk.cz*

Družstevnictví v ČR: historie, současnost a perspektiva v rozvoji venkova

I.díl

Družstevnictví má v českých zemích slavnou minulost a můžeme doufat, že i slibnou budoucnost.

Řečeno přesným, ale suchopárným jazykem platného zákona o obchodních korporacích, družstvo je společenství neuzavřeného počtu osob, které je založeno za účelem vzájemné podpory svých členů nebo třetích osob, případně za účelem podnikání. Nejde jen o společné vlastnictví – Mezinárodní družstevní svaz pojmenoval celkem sedm družstevních principů, mezi které patří demokratické řízení podniku, autonomie a nezávislost (na státu a na veřejné správě vůbec), spolupráce nejen v rámci družstva, ale i mezi různými družstvy, soustavná péče o vzdělávání a přijetí spoluodpovědnosti za společenský vývoj.

Svobodné družstevní hnutí bylo v Československu po druhé světové válce potlačeno, svázáno a deformováno, ale k tomu se ještě postupně dostaneme. Napřed připomeňme, že podle předmětu činnosti lze družstva rozlišit na zemědělská, (průmyslově) výrobní, spotřební, bytová a peněžní.

Když vynecháme středověké cechy (obvykle byly závislé na městské samosprávě), družstevní spolupráce se postupně rozvíjela v 18. a 19. století v Anglii (mlýny, sklady a pekárny), Francii (vinaři) a ve Švýcarsku (sýraři). Za první družstvo moderního typu je považováno Rochdalské společenství spravedlivých průkopníků, založené v Rochdale u Manchesteru v roce 1844. Společenství se řídilo promyšlenými, dohodnutými a hlavně publikovanými zásadami, které vzápětí inspirovaly mnohé další. Už v roce 1847 vznikl Pražský potravní a spořitelní spolek.

Významným společenským impulsem pro další vývoj bylo zrušení poddanství a roboty v „revolučním“ roce 1848. Přineslo svobodu, ale i odpovědnost pro statisíce rolníků a zcela prakticky, také tříštění vlastnictví výrobní prostředků v zemědělství (a zčásti ve zpracování produktů). Logickou reakcí bylo sdružování. František Ladislav Chleborád, označovaný někdy za „prvního českého ekonoma“, inicioval v roce 1868 vznik soustavy spotřebních družstev Oul. Brzy získaly několik tisíc členů, ale došlo ke sporům, možná i prvním „tunelům“ a už v roce 1875 vyhlásil Oul úpadek.

V peněžní oblasti se nejdříve rozvíjely

živnostenské resp. stavovské záložny: jejich koncept zpracoval Franz Hermann Schulze-Delitzsch v r. 1848 a na tomto principu vznikla v roce 1858 Záložní kasa ve Vlašimi (jako první v českých zemích). Lékař, publicista a buditel František Cyril Kampelík vyzval v roce 1861 k zakládání malých úvěrových družstev, organizovaných po farních obvodech (kolaturách) čili zhruba řečeno po obcích. Nezávisle na tom a hlavně o něco později rozvinul Friedrich Raiffeisen v Německu systém zápůjčních pokladních spolků, které sdružovaly vklady pouze malých skupin lidí z obcí o 600 až 2 000 obyvatelích (a s nemezeným ručením).

V roce 1873 byl v Rakousku-Uhersku schválen zákon o výdělkových a hospodářských společenstvech, který pak v Československu platil do roku 1948 a v Rakousku platí dodnes (po několika novelizacích). Družstevní forma byla záhy široce využívána pro různé i velmi významné záměry. Tak vzniklo například Družstvo Národního divadla v Praze, Družstvo rozhledny na Petříně, Hospodářské, nákupní a stavební družstvo Zoologická zahrada v Praze, Družstvo pro výstavbu místní dráhy Čerčany–Modřany–Dobříš a mnohá další.

Období tzv. první republiky můžeme označit za zlatou dobu družstev v českých zemích. Ve 30. letech tu existovalo kolem 15 000 družstev (popravdě, vysoký počet byl způsoben i tím, že se odděleně sdružovali čeští Němci a Češi), přičemž jen samotná spotřební družstva měla kolem jednoho miliónu členů. Družstva byla mj. významným činitelem elektrifikace, zejména venkova (více než 2 000 družstev a 100 000 členů). Neexistovala funkční centrála, družstva byla sdružena ve 82 svazech.

I v reakci na tuto zkušenost byla již 17. května 1945 (!) založena Ústřední rada družstev. Krátce po únorovém převratu byl schválen nový zákon (25. 7. 1948), už poplatný novému režimu. Pro družstevní hnutí začala těžká a komplikovaná léta: komunistická strana a stát slovně a ideologicky družstevnictví podporovaly; přitom jednak nutily drobné výrobce a živnostníky do kolektivizace, jednak soustavně

fakticky omezovaly a poškozovaly autentická družstva. Direktivně zakládána družstva porušovala hned několik družstevních principů, zejména dobrovolnost, nezávislost a samosprávu. Největší deformace družstevnictví proběhly v letech 1952 – 1960, zatímco společenský pohyb ve druhé polovině 60. let 20. století (1964 – 1969) přinesl snahy o obrodu charakteru a činnosti družstev. V následujícím normalizačním dvacetiletí pokračovaly negativní zásahy režimu do činnosti všech družstev a dále byla specificky omezována jejich samostatnost.

Zákon č. 69/1949 Sb., o jednotných zemědělských družstvech (JZD) jednak deformoval zemědělské družstevnictví v zájmu byrokratické diktatury (mj. právně připravil násilnou kolektivizaci), jednak, možná se srovnatelnými důsledky, zavedl rozdělení družstev na zemědělská a nezemědělská. Krátce nato (1952) byla správa JZD v roce 1952 přenesena z družstevní struktury na ministerstvo zemědělství.

Koncem roku 1947 působilo v českých zemích 4 248 úvěrních družstev s 1 305 800 členy, což představovalo 16 % obyvatelstva. Během 50. let byla postupně slučována a nakonec nuceně převedena převážně pod Českou státní spořitelnu.

Spotřební družstva byla více či méně direktivně koncentrována, reglementována (po okresech) a zčásti nuceně zestátněována. V letech 1958 – 1960 se tlak režimu soustředil na velkoobchod a pekárny a například až v roce 1981 byly zlikvidovány družstevní maloprodejny ovoce a zeleniny. Uvolnění v 60. letech se specificky týkalo restaurací. Postupně byly družstevní prodejny víceméně vytlačeny z měst, ale je třeba uznat, že naopak v tzv. akci Z (práce zadarmo) bylo na venkově vybudováno mnoho nových prodejen.

Družstevní bytová výstavba byla po roce 1948 utlumována až v roce 1954 prakticky zastavena. Postupně se obnovovala až masivního rozměru dosáhla v období tzv. normalizace (stavělo se ca 20 000 bytů ročně). Rozvíjela se především velká kvazi družstva: v r. 1990 bylo v ČR asi 800 bytových družstev, která ale vlastnila zhruba jeden milión (!) bytů.

Specifickým fenoménem byla výrobní

družstva invalidů, která vznikala od padesátých let. Jejich společenský přínos je nepochybný a je zajímavé, že stály poměrně mimo zájem státních a stranických orgánů (v té době více dusivý než podpůrný).

Zcela výjimečným družstevním podnikem bylo původně JZD, posléze Agrokombinát Slušovice: jeho předsedou byl v letech 1963-1990 František Čuba. Zavedl racionální a efektivní způsob řízení a motivace členů a zaměstnanců. Nelze vyloučit inspiraci v baťovské organizaci práce (Slušovice leží nedaleko od Zlína). Jeho (družstva i Čuby) vztah ke komunistické straně byl komplikovaný a proměňoval se v čase. Na konci 80. let 20. Století dosahoval roční obrát agrokombinátu asi 7 miliard korun. Zahrnoval asi 20 původně samostatných družstev, měl až 6 000 zaměstnanců, rozsáhlou přidruženou výrobu včetně počítačů a vlastní zahraničně obchodní vazby. Na jeho troskách vzniklo po roce 1989 podle různých údajů 42 - 101 soukromých obchodních společností.

Významný činník družstevního hnutí, politik Ladislav Feierabend, napsal v roce 1952 v americkém exilu: „Duch solidarity a spolupráce, který je vlastní družstevnímu hnutí, zůstává skutečným základem každé demokracie a všech demokratických institucí kdekoli na světě. Leží v srdci všech lidí dobré vůle a nelze jej zničit, a to ani komunisty v Československu. Žije.“

K vývoji po roce 1989, současné situaci a perspektivám družstev v České republice obecně a na venkově zvlášť se vrátíme ve druhém dílu článku, který vyjde v příštím čísle Zpravodaje.

K další četbě doporučujeme:

Jiří Svoboda (ed.): 160 let českého družstevnictví (Družstevní asociace ČR, 2006)

Ladislav Feierabend: Zemědělské družstevnictví (Stehlík, 2007)

Výstupy aplikovatelné v ČR

Družstevní pivovar Borovany

Během studijní cesty do Walesu organizované v rámci projektu „Rodina a inovace“ jsme se seznámili s principem komunitního podnikání. S principem, kdy členové komunity dají své prostředky, ale i dovednosti a schopnosti dohromady, aby investovali do společného projektu. I když je kolektivní podnikání náročné, jeho výsledky jsou prospěchem všech a zisky zůstávají komunitě.

Už během studijní cesty vznikl nápad, aplikovat tento princip na obnovu pivovaru v Borovanech. Ten zde dříve fungoval v místním klášteře po pěknou řádku let. Dokonce je s ním spojena pověst O zhýralém mnichovi Kozkovi, který v borovanském klášteře přebýval a piva notně užíval.

Projekt na obnovu pivovaru se ve městě objevil již před několika lety. Realizace ve zvoleném objektu byla ale poměrně složitá a tak investor nakonec od realizace odstoupil.

Vstoupili jsme tedy do druhého kola. Město připravilo studii umístění pivovaru v jiné, lépe přístupné budově. Bylo třeba dohodnout se na základních principech společného podnikání, na jeho formě i dalších pravidlech, připravit podnikatelský plán a oslovit možné podílníky. Postupně proběhlo několik setkání s veřejností a řada jednání v užším kroužku přípravného výboru.

První metu jsme zdolali. 21. ledna 2014, přibližně půl roku po vzniku myšlenky komunitního pivovaru jsme měli ustavující schůzi. Dnes máme 43 zakládajících členů družstva a dalších asi 6 čekatelů na členství. Ve členských příspěvcích už dnes máme příslib 1,5 mil. Kč.

Umožňujeme členství i mimoborovanským zájemcům, ovšem s podmínkou, že borovanských členů bude více než 51%. Ve stanovách je také zakotven Fond pivovaru na podporu komunitního rozvoje města Borovany, kam bude převáděno 5% čistého zisku z podnikání.

Náš projekt měšťanského pivovaru není sice typickým sociálním podnikáním, ale už dnes můžeme říci, že má sociální

dopad do komunity. O projektu se po Borovanech hodně mluví, ale i spekuluje. Čeká nás nesnadné překonávání tradičního místního konzervatismu a nedůvěry. Ačkoliv je zatím živější zájem o členství ze strany mimoborovanských, věřím, že ledy prolomíme a většina borovanských občanů vezme projekt za své.

Zuzana Guthová

Od jinud

Chováme se na venkově lokálně moudře?

Jistě jste také zaznamenali, jak postupně na venkově zanikají malé prodejny, drobné výroby, řada živnostníků ukončuje své podnikatelské aktivity? S mizejícími nabídkou výrobků a služeb klesá poptávka po nich, resp. je uspokojována jinde. Že venkov „trpí“ nedostatkem peněz již není potřeba připomínat.

Stále více jsou peníze podřízeny ne-regionálnímu, ba světovému trhu. Je stále obtížnější peníze vydělat. Když venkovu chybí peníze, je potřeba se především zamyslet nad tím, kolik peněz odtéká z místního hospodářství ven. Úvaha zpravidla začíná bilancí příjmů a výdajů. Na čem vydělávají, z čeho žijí obyvatelé regionu, co si mohou nabídnout navzájem a co mohou nabídnout lidem z venku? A co naopak zvenku pořizují? Taková bilance zpravidla ukáže přebytek dovozu nad vývozem. Venkovská území chudnou, protože jsou stále závislejší na zboží

a službách pořizovaných mimo region.

I proto se MAS svatého Jana z Nepomuku pustila v roce 2012 do realizace projektu Venkovská tržnice III. Záměrem projektu mimo jiné byla podpora místních podnikatelů a živnostníků, posilování „lokálního uvědomění“, které by se mělo projevat nejen ve chvílích, kdy se hovoří o bohaté historii či osobnostech regionu, ale především při tak běžných aktivitách, jako je nakupování.

Z výsledků anketního šetření, které jsme provedli při přípravě projektu, vyplynulo, že 94 % z nás upřednostňuje nákup místních výrobků a služeb. Optimistické číslo, ale jak jsme na tom ve skutečnosti? Není, jak bývá zvykem, příliš daleko od slov k činům?

K zamyšlení nabízíme výsledky analýzy provedené na projektech podpořených MAS svatého Jana z Nepomuku, jejichž realizace byla ukončena v letech 2008 – 2012. Jednoduše řečeno jsme zjišťovali, jak realizátoři projektů při výběru dodavatelů uplatňovali ono „lokální kritérium“.

A k čemu jsme dospěli:

- celkem bylo zrealizováno 37 projektů o celkových výdajích 22 mil. Kč,
- dodávky lokálních dodavatelů (z širšího území působnosti MAS) dosáhly 9 399 tis. Kč, což je 42,7 % z celkových výdajů,
- lokální dodavatelé však mohli realizovat dodávky ve výši až 18 403 tis. Kč,
- z regionu tak „odteklo“ 9 003 tis. Kč, to je částka, o kterou mohli své příjmy navýšit místní podnikatelé, ale nestalo se tak,
- nezaznamenali jsme významné rozdíly v „nákupním“ chování mezi obcemi, neziskovými organizacemi a dokonce ani podnikatelé se sami k sobě nechovají o moc lépe.

Přestože se jedná jen o nepatrnou sondu do našeho chování a rozhodně z ní nechceme dělat velké závěry, zkušenost to je. Jak s ní naložit, nechť si rozhodne ctěný čtenář sám.

*Mějte se a nakupujte lokálně
Michal Arnošt*

Příklady dobré praxe z ČR

Doprava po městě jinak – levněji a ekologicky

Realitou dneška jsou města přeplněná auty, nedostatek parkovacích míst. Se zvyšujícím se počtem aut v ulicích roste i znečištění ovzduší. Přitom podle průzkumů průměrné auto denně jezdí jen jednu hodinu, zbývající čas někde stojí. Částečně řešit to umožňuje tzv. carsharing – sdílení aut. Můžete díky němu využívat auto, aniž byste ho museli nutně vlastnit nebo se o něj starat.

V Brně nabízí tyto služby družstvo Autonapůl. Vzniklo už v roce 2003 jako experimentální sdružení a nyní se přetváří

do podoby malé firmy, s právní formou družstva. V zahraničí podobné projekty existují řadu let a někde jsou podporované státem či obcemi.

PROČ CARSHARING

Sdílení vozidel funguje výborně v oblastech s velkou hustotou obyvatel a dobrou obslužeností veřejnou dopravou, v lokalitách se zpoplatněným parkováním, tedy tam, kde si lidé uvědomují hodnotu veřejného prostoru. Výhodná bývá kombinace využívání vozidel jak pro soukromé, tak i pro firemní účely. Podniky mívaly zájem použít vozidlo obvykle během pracovní doby, pro soukromou potřebu ho lidé chtějí používat většinou mimo pracovní dobu a o víkendu.

Původní idea za sdílením automobilů byla ukázat řidičům, kolik je každá cesta

autem opravdu stojí – protože ne každý to ví, i když třeba spotřebu svého auta zná. V ceně za jízdu se totiž nepromítá jen cena paliva, ale také nákupní cena auta, pojištění, opotřebení, servis a údržba. To všechno je v carsharingu rozpočítáno do poplatku za ujetý kilometr nebo hodinu výpůjčky, jehož zdánlivě vysoká cena pak úspěšně motivuje k tomu, abyste si rozmysleli každou zbytečnou jízdu navíc. Uvádí se, že pokud ročně naježdíte přibližně do deseti tisíc kilometrů, auto se vám vlastnit nevyplatí.

Nejde jen o finanční úsporu, carsharing šetří také vaše starosti i čas. Nemusíte se starat o opravy, pojištění nebo údržbu auta. Nezdržujete se odvážením vozu do autoservisu nebo na technickou kontrolu, ani hledáním parkovacího místa, protože máte k dispozici vyhrazená místa k stání.

Na rozdíl od půjčoven vozidel jsou automobily k dispozici 24 hodin denně, navíc autopůjčovny účtují poplatky po dnech, carsharingové společnosti většinou po hodinách. Uzavírání smlouvy, tedy přihlášení do systému, absolvuje uživatel jen jednou. Většina společností nabízí výběr z více typů vozidel - malé auto n. a náklady, střední na výlet o víkend, dodávku pro nákup nové skříně, mikrobuse pro dovolenou s přáteli.

JAK NA TO

V rezervačním systému si auto rezervujete a domluvíte se s předchozím uživatelem na předávce auta a klíčů. Auto si vyzvednete, zkontrolujete počáteční stav tachometru a vyrazíte na cestu. Prvních pár stovek kilometrů si nemusíte dělat starosti s tankováním - podle našich pravidel dostanete auto minimálně s půlkou nádrže. Když doplníte benzin, vložíte účet se svými iniciálami a podpisem do knihy jízd, na konci jízdy do ní zapíšete konečný stav tachometru, podepíšete se a zamknete auto. Jednou za čtvrt roku pak dostanete e-mailem vyúčtování - fakturu. Než se vydáte na cestu, musíte složit vratný vstupní poplatek 5000 Kč a zavázat se dodržovat pravidla sdružení. Pokud by vám Autonapůl nevyhovovalo, peníze vám vrátíme a smlouvu ukončíme.

ZKUŠENOSTI ZE ZAHRANIČÍ

Carsharing vznikl v západních zemích v 70. letech. V Evropě carsharing

s úspěchem provozují firmy například v Německu, Nizozemí, Belgii, Itálii, ve Švýcarsku, v Británii. Snižovat závislost na vlastních automobilech se daří i v Kanadě a v USA (firmy ZIPCAR, Flexcar, Autoshare Toronto, City CarShare a další). Od skromných a svépomocných družstevních začátků na konci osmdesátých let (Švýcarsko, Německo) se služba profesionalizovala a díky prokázaným přínosům ji začala podporovat řada měst.

Postupně došlo i na spolupráci se systémy veřejné dopravy. Jedním z nejčastějších způsobů je kombinovaná jízdenka, která se osvědčila na mnoha místech. Například v Brémách si kombinaci s roční jízdenkou vybrala celá třetina zákazníků carsharingu. Část zákazníků navíc přešla z měsíčního předplatného na celoroční, což je pro provozovatele veřejné dopravy výhodné. V jiných místech zajistil služby carsharingu operátor veřejné dopravy. Výzkumy ukazují, že carsharing veřejné dopravě nekonkuruje - naopak, je jejím vítaným doplňkem a motivuje používat veřejnou dopravu i lidi, kteří by jinak jezdili výhradně automobilem.

AUTONAPŮL JAKO FIRMA

Z původního experimentu skupiny nadšenců nyní vznikla firma, která zajišťuje služby více než 100 uživatelům ve třech městech ČR. Flotila Autonapůl nyní čítá 15 vozů, od malého Opelu Corsa po sedmimístný Ford S-Max. Družstevníků, tedy faktických vlastníků, je patnáct.

Rekrutovali se z okruhu prvotních členů původního občanského sdružení, a více než polovina jich je nyní nějakým způsobem zapojena do fungování Autonapůl. Těchto patnáct členů si volí tříčlenné představenstvo, které má rozsáhlé pravomoci při řízení podniku. Členové na členské schůzi rozhodují jen o zásadních otázkách, které jsou vymezeny stanovami, a operativní řízení je ponecháno na představenstvu. Na druhou stranu představenstvo praktikuje otevřený způsob vedení a snaží se motivovat ostatní členy k tomu, aby přispěli svým vkladem času či odborností.

Autonapůl se nyní posunuje směrem k profesionálnímu carsharingu západního střihu - tak, aby mohlo poskytovat skvělou službu svým zákazníkům. Znamená to zejména instalaci palubních jednotek do aut. Ty umožní přístup do aut pomocí čipových karet zákazníků, a také zajistí automatický přenos informací o skutečných jízdách na centrální server. Usnadní a zefektivní to pak další zpracování dat až po fakturaci lidem v Autonapůl.

Podle poptávky jsme v Autonapůl připravili poskytnout službu carsharingu všude, kde se to ukáže jako potřebné, zejména ve všech deseti větších městech ČR. Vyloučené není ani rozšíření do okolních zemí, zejména střední a východní Evropy.

Standa Kutáček
www.autonapul.org

Respektovat zájmy všech bytostí

Rozhovor s panem Miloslavem Knížkem, ředitelem akciové společnosti Bemagro, která hospodaří v okolí Malont v podhůří Novohradských hor. Při vstupu do Bemagra vás přivítá motto „harmonie mezi přírodou a zemědělstvím“. Jeho otisky spatříte v opatřeních pro přírodu, ve snaze porozumět potřebám chovaných zvířat i v pestrém zaměření podniku. Od chovu krav na mléko a na maso, přes selský dvůr s drůbeží, prasaty a ovečkami po pěstování obilí, brambor, zeleniny, chov včel k obnově mezí, mokřadů a vysazování alejí. Již dnes tu nakoupíte většinu základních potravin, příští rok přibudou výrobky z vlastní mlékárny a v plánu je také zpracování masa přímo na statku.

Co bylo impulsem k dnešní cestě Bemagra provázené citem k přírodě a hledáním harmonie uvnitř podniku i navenek?

Myslím, že hlavním impulsem bylo mé setkání se zvířaty před dvanácti lety. Krávy na farmě v Meziříčí byly ve velmi špatném zdravotním stavu, odborníci doporučovali naprostou většinu zvířat utratit a nakoupit nové, tehdejší management nevěděl jak situaci řešit. A přede mně jako vzdáleného majitele a laika bylo postaveno rozhodnutí o osudu těchto zvířat. Začal jsem se ptát – v kravíně, doktorů, profesorů, lidí v jiných podnicích a hlavně sám sebe a zvířat.

Jaké byly odpovědi?

Velmi různorodé. Ale uvěřil jsem těm, které říkaly, že chov dojníc v Meziříčí je správná věc a že lze stádo zachránit. Za pomoci mnoha spolupracovníků (jmenovitě bych rád po letech poděkoval paní Marii Frübauerové) se během tří let situace zásadně změnila.

V čem se změnila?

Věděli jsme, co chceme – zdraví a spokojenost zvířat i lidí. Tomu pak odpovídala i provedená opatření včetně stavby nového kravína, důraz na kvalitu krmení apod.

Jak se během let měnily cíle a priority Bemagra?

Zjednodušeně bych řekl, že v devadesátých letech se Bemagro měnilo ze socialistické společnosti v kapitalistickou, v době cca před deseti lety v ekologickou a v posledních letech v biodynamickou. Tomu odpovídají i cíle a priority – nejdříve to byly peníze, pak důraz na kvalitu života zvířat, ochrana přírody a postupně ozdravování půdy jako základu našeho hospodaření, sociální otázky apod.

Peníze nejsou při rozhodování na prvních místech. Co vše má silnější váhu?

Snažíme se dělat věci ve prospěch všech bytostí, takže rozhodují zájmy

všech – od žízály až po mne. Jsme si vědomi, že pokud budeme upřednostňovat někoho na úkor druhého, tak se nám to vrátí. Bemagro je živý organismus. Je to jako bych u člověka upřednostnil ledvinu před játry, důležitá je celková harmonie, vyváženost.

A jaká je tedy role peněz?

Peníze jsou samozřejmě důležité. Ale jejich role je jasně vymezená – je to služebník, ne pán. Dnes je rozšířeným omylem, že peníze jsou na prvním místě. Každý v hloubi své duše víme, že to není pravda. Proto by nikdy neměly rozhodovat, nesmíme je do té pozice pouštět.

O zaměstnancích se v Bemagru mluví jako o spolupracovnících. Jak se projevuje jejich rostoucí spoluodpovědnost a spoluúčast na dění v podniku?

To je složitá cesta, společně se to učíme. Pro nás vedoucí pracovníky není lehké předávat pravomoce a pro další spolupracovníky není lehké přebírat zodpovědnost. Je to těžké, ale každý uražený kousek této cesty je krásný.

V zemědělství stále ubývá pracovníků, jak to že Bemagro jde opačným směrem? Je to ekonomické?

Při klasickém podnikatelském pohledu to ekonomické není. Ale je otázkou, zda tento pohled je správný, zda není krátkozraký. Bemagro jde trochu proti proudu, máme malochovy zvířat, rozvíjíme pěstování zeleniny založené hodně na ruční práci, stavíme malou mlékárnu. Důvodů

je více – máme dostatek prostoru, půdy, známe poptávku po kvalitních potravinách a hlavně v Malontech a blízkém okolí je mnoho lidí, kteří nemohou najít smysluplnou práci.

Čeho si podle Tebe spolupracovníci na Bemagru nejvíce považují?

Na takovou otázku se těžko odpovídá. Byl bych rád, aby cítili Bemagro jako jakousi svoji jistotu, oporu, protože dnešní doba je pro všechny velmi těžká.

Biodynamické zemědělství a značka demeter jsou u nás téměř neznámé. Jak přiblížit základní principy pro nezasvěcené?

Zčásti už jsem na to vlastně odpověděl dříve – respektovat zájmy všech bytostí. To znamená pozorovat vše kolem sebe, soucítit s lidmi, zvířaty, rostlinami a celou naší matkou Zemí. Každému, kdo se o to snaží, se otevírá jeho srdce, cítí se šťastnější.

A to je celé?

Ne, samozřejmě ne. Jde o to uvědomovat si souvislosti, dívat se na problémy z co nejširšího hlediska. Nedělat jednoúčelové věci, snažit se například, aby potravina nesyla jen tělo, ale i duši. Aby výrobek byl nejen účelný, ale i krásný a měl v sobě i dobrou energii.

Čím je biodynamika pro Tebe? Co Ti přináší? Čemu Tě učí?

Biodynamika mi dává odpovědi na otázky, se kterými se při své práci v Bemagru setkávám. Pomáhá každému z nás nalézt své místo v životě nebo jinak řečeno – najít svůj smysl života. To je obrovský dar.

Co by mělo Bemagro v budoucnu přinášet světu?

Představuji si, že bude lidem pomáhat důstojně žít, že se bude starat o svěřenou krajinu a živé bytosti v ní, že bude nabízet opravdové potraviny.